

Görüş

AB'nin güvenlik endişelerinde NATO ve AUKUS'un etkileri

Samet İşbilen ^{1,*}

¹ Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat, Türkiye. ORCID: 0000-0002-8892-6662.

* İletişim: samet.isbilen@yobu.edu.tr

Gönderim: 21.12.2021; Kabul: 31.12.2021. DOI: <http://dx.doi.org/10.38154/cjas.19>

Öz: Avrupa-Atlantik bölgesinde Soğuk Savaş dönemi boyunca savunma ve güvenlik konusunda ABD başatlığında NATO'nun sahip olduğu ayrıcalık Avrupa'nın özerk bir savunma sistemi kurmasına engel olmuştur. Soğuk Savaş sonrası St. Malo Zirvesiyle birlikte Avrupa Güvenlik ve Savunma Mekanizması'nın oluşması bölgenin güvenliğine ilişkin değişim sürecinin başlangıcını oluşturmuştur. Avrupa'nın güvenlik bağlamında kendi çıkarlarına yönelik adımlar atması NATO ile arasında zaman zaman çatışmalara sebep olmuştur. Yaşanan çatışmaları aşmak için bir dizi anlaşmalar ve zirveler düzenlense de NATO'da etkinliğini kaybetmek istemeyen Amerika AB'ye otonom bir savunma için beklenen fırsatı vermemiştir. İngiltere'nin AB'den ayrılması ve AUKUS anlaşmasıyla ABD'nin ilgisinin Hint-Pasifik bölgesine kayması NATO'ya olan güven ve ilgiyi azaltmıştır. Bunların bir sonucu olarak da Avrupa askeri ve ekonomik açıdan en önemli iki gücünü kaybederek küresel güvenlik yapılanmasında dışarıda bırakılmıştır. Bu makale NATO-AB ilişkilerini ele alırken, AUKUS ile şekillenen yeni dünya düzeninde AB'nin konumunu incelemektedir.

Anahtar kelimeler: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikaları, NATO, AUKUS, Stratejik Pusula

EU's security concerns and the role of the NATO and the AUKUS

Abstract: During the Cold War period of the Euro-Atlantic region, the privilege of NATO under the US dominance in defense and security prevented Europe

from establishing an autonomous defense system. Post-Cold War formation of OGSP with the St. Malo Summit was the beginning of the change. The CSDP's taking steps that are now questioning and considering its own interests have caused conflicts from time to time with NATO. Although a series of agreements and summits were held to overcome the conflicts, America, which does not want to lose its effectiveness in NATO, did not give the expected opportunity for an autonomous defense of the EU. The UK's departure from the EU with BREXIT and the US's interest in the Indo-Pacific region with the AUKUS agreement decreased trust in NATO. As a result of these, Europe lost its two most important military and economic powers. It is left out in the global security configuration. While this article deals with NATO-EU relations, it examines the position of the EU in the new world order shaped by AUKUS.

Keywords: European Security and Defense Policies, NATO, AUKUS , Strategic Compass

---

Giriş

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası arenada çevre sorunları, ekonomik istikrarsızlıklar, salgın hastalıklar ve kadın hakları gibi askeri nitelik taşımayan sorunlar ön plana çıkmıştır (Akmeşe 2011). Diğer taraftan, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Avrupa'da "güvenlik" konusu farklı bir bağlamda ele alınmaya başlanmıştır. Avrupa bölgesinde yer alan ülkelerin hükümetleri ekonomik ve siyasi olarak elde ettikleri gücü bölgenin savunmasına da yansıtmayı hedeflemişlerdir. Bu çerçevede Soğuk Savaş boyunca karşılaşılan bir gerçeklik olarak savunma konusunda ABD'ye olan bağımlılıktan kurtulmak istemişler ve bunun için birçok girişimde bulunmuşlardır.

Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg ve Portekiz tarafından 17 Şubat 1986'da, Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafından ise 28 Şubat 1986'da imzalanarak yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar kapsamlı bir biçimde değişikliğe uğramıştır. 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht anlaşması ile gelecekteki tek para biriminin yanı sıra güvenlik politikası ile adalet ve içişlerinde daha yakın iş birliği için net kuralları belirleyen düzenlemeler çerçevesinde Avrupa Birliği (AB) kurulmuştur.

Kuruluşunun ilk yıllarında AB özerk savunma ihtiyacını gidermek için adımlar attıysa da Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü'nün (*North Atlantic Treaty Organization*, NATO) başatlığından kurtulamamıştır. NATO her ne kadar Soğuk Savaş döneminde Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğini sağlamak amacıyla

kurulmuş olan bir örgüt görünümünde olsa da Soğuk Savaş sonrası birtakım değişikliklerle varlığını korumaya devam etmiştir. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin dağılması sürecinde ortaya çıkan çatışma ortamına ABD başatlığındaki NATO'nun müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. Bu durum AB'nin NATO'ya olan ihtiyacını net olarak ortaya çıkarmıştır (Dizdaroğlu vd. 2011).

Avrupa'da Yugoslavya krizinin ardından yaşanan gelişmeler St. Malo Zirvesi'ne giden yolu açarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın (AGSP) gelişime katkıları olmuştur. St. Malo Zirvesi'nde alınan kararların uygulamaya konması ABD tarafından herhangi bir tehdit olarak algılanmamış hatta 2002 yılında yayınlanan AB-NATO Deklarasyonu; örgütler arası diyalog, iş birliği, danışma, eşitlik, üyeler arası uyuşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümü ve çatışma yaratacak politik söylemlerden uzak durma ilkeleri temeline oturtulmuştur (Cebeci 2002).

Bu çalışma AB ve NATO arasındaki sınırlı ve kâğıt üzerinde kalan iş birliklerinin genel olarak ABD çıkarlarına hizmet ettiğini ve AB'nin çıkarların göz ardı edildiğini savunmaktadır. Bu çerçevede çalışmada ilk olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş dönemine kadar olan süreç, ikinci olarak Soğuk Savaş sonrası AB-NATO ilişkileri, son olarak ise AUKUS güvenlik paktının AB için ne ifade ettiği konuları incelenecektir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın güvenliği

Avrupa İkinci Dünya Savaşı'nın yıkımından sonra, bölgesinde kendi güvenliğini sağlamayı ve çatışmasız bir kıta oluşturmayı hedeflese de İkinci Dünya Savaşının asıl kazananlarından olan SSCB ve ABD arasında başlayan Soğuk Savaş dönemi, Avrupa ülkelerinin özerk güvenlik politikaları geliştirmelerini engellemiştir (Erhan 1996). SSCB ve ABD arasındaki çekişme bölgeyi Batı ve Doğu blokları olarak ikiye ayırmış ve uluslararası örgütler saflarını bu bloklara göre belirlemişlerdir.

Batı Avrupa bölgesinde NATO tarafından algılanan birincil tehdit SSCB olsa da kıta ülkelerinin, özellikle Almanya'nın, ekonomik, siyasi ve askeri olarak güçlenip bölgeyi tekrar savaşa sürükleme ihtimalleri de önemli bir tehdit olarak gündemdeki yerini korumuştur. Tehditlerin ortadan kaldırılması için Batı Avrupa Birliği ya da kısaca BAB (*Western European Union*, WEU) 17 Mart 1948 tarihinde Brüksel Anlaşması'yla birlikte Avrupa'nın güvenlik ve savunma ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuş ve 1954 yılında İtalya ile Batı Almanya'nın katılımlarıyla büyümüştür (Adler 1998). Bu anlaşma AB'ye bağımsız bir savunma gücü sağlamak amacıyla kurulsada NATO'nun etkisi altında kalmıştır. BAB üyelerinin anlaşmada belirttikleri savunma ihtiyaçlarının NATO tarafından yerine getirilecek olması, NATO etkisinin bir göstergesidir

(Urwin 1995). Dolayısıyla Avrupa bölgesinde kurulan NATO kolektif savunmanın sembolü haline gelmiş, BAB ülkelerinin imzaladığı Brüksel Anlaşması işlevselliğini kaybetmiştir. Soğuk Savaş boyunca Amerika, Avrupa'nın güvenliğini sağlama misyonunu üstlenmiştir.

Batı Almanya'nın Avrupa'ya yönelik yeni bir saldırıda bulunabileceği gerekçesiyle Brüksel Anlaşmasıyla silahsızlandırılan Almanya, NATO tarafından algılanan SSCB tehdidi nedeniyle Soğuk Savaş boyunca endişe kaynağı olarak kalmıştır. Özellikle ABD ve İngiltere SSCB'nin Batı Almanya'ya yönelik olası bir saldırısından kaynaklanan endişelerin giderilmesi amacıyla Almanya'nın tekrar silahlandırılması konusunda diğer ülkelere baskı kurmuştur. Bu baskıyı kurarken, Almanya'nın silahlandırılması kabul edilmediği takdirde mali ve askeri yardımların durdurulacağı gibi tehdidinde bulunmuştur (Field 1968).

Artan SSCB etkisine karşı Almanya'nın silahlanması ve güçlenmesini düzenlemek amacıyla Fransa, Federal Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un katılımıyla 1952 yılında Paris Anlaşması imzalanarak Avrupa Savunma Topluluğu (AST) kurulması fikri netlik kazanmıştır. Ancak Fransa parlamentosu Almanya'nın silahlandırılmasını içerdiği için bu antlaşmayı onaylamamıştır ve anlaşma yürürlüğe girememiştir. ABD'nin tekrar baskılarını arttırması yapılan Paris Anlaşması'nun tadil edilerek Brüksel Anlaşması imzalanmasıyla sonuçlanmış, Almanya'nın silahlandırılması sağlanmış ve Almanya NATO'ya üye olmuştur (Oswalt 2006). Bu anlaşma ile her ne kadar Fransa'nın endişelerinin karşılanması için Almanya'nın atom bombası, kimyasal silah, savaş uçağı üretimi yasaklanmış olsa da Brüksel Anlaşmasının dördüncü maddesi gereği BAB'ın NATO'dan bilgi ve tavsiye alma gerekliliği birlik üstü bir örgütün varlığının kabulü anlamına gelmiştir (Bloed vd. 1994). Bu amaçlarla ortaya çıkan Schuman Deklarasyonu da Almanya'yı ekonomik olarak baskılamıştır.

Avrupa Soğuk Savaş dönemi boyunca kıta güvenliğini sağlamak için NATO'dan bağımsız, özerk bir güvenlik ve savunma sağlamak istemiştir. Ancak kıta ülkeleri arasında ABD olmadan bu durumun gerçekleşmeyeceği yönünde farklı görüş ayrılıkları kıtayı "Avrupacı" ve "Atlantikçi" olarak ikiye ayırmıştır. Avrupacılık fikri Fransa'nın öncülüğünde bölgenin NATO dahil hiçbir örgüte bağlı kalmaksızın kendi güvenliğini kendisinin sağlaması gerektiğini savunurken, Atlantikçi fikir İngiltere öncülüğünde NATO-ABD ilişkilerine önem vermiştir. Fransa liderliğinde ortaya atılan bu akım üzerinden yaklaşık olarak beş yıl geçmesiyle birlikte Fransa, NATO'nun askeri kanadından çekilmiş ve 1980'lerde BAB'ın tekrar hayata geçirilmesi için yeni bir fırsat oluşmuştur.

Fransa, BAB'ı hayata geçirmek için 1969 yılına dayanan ulusüstü bir Avrupa Savunma Topluluğu oluşturma düşüncesinin bir devamı olarak 1987 yılında Lahey Zirvesi'nde tekrar yeni ilkeler belirlenmesine öncülük etmiştir. Bu zirve sonucunda "Avrupa güvenlik politikaları belirlenirken ana amacın NATO'yu güçlendirmek" olması gerekliliği vurgulanmıştır. 1987 yılında yapılan Lahey Zirvesi'nde alınan bu karar neticesinde Batı Avrupa Birliği'nin NATO'nun Avrupa ayağı olduğu tescillenmiştir. Başkan De Gaulle NATO'ya katılımı azaltmak için ilk olarak 1959'da Akdeniz filosunu geri çekmiştir. Daha sonra da Fransız savaş gemilerini NATO'nun Atlantik komutanlığından çekmiştir. De Gaulle'ün bu adımları atmaktaki amacı Fransa'nın NATO'da daha küçük bir rol oynaması yerine daha büyük bir rol oynaması ve ittifaka dünyada daha büyük bir rol vermektir. Sadece Avrupa'da değil tüm dünyada Batı stratejisini başat kılmak için Anglo-Fransız-Amerikan üçlü liderliğini önermiştir. Bu öneri kabul edilmeyince de NATO'ya baskı kurmak için Fransa, NATO'nun askeri kanadından çekilmiş ve 1980'lerde BAB'ın tekrar hayata geçirilmesi için yeni bir fırsat oluşmuştur.

Soğuk Savaş döneminde ABD-SSCB ekseninde kutuplaşan dünya Avrupa kıtasını Batı ve Doğu bloku olarak ikiye ayırmıştır. Bu eksen çatışmalarının üstüne Avrupalılık ve Atlantikçilik olarak bahsedilen fikir akımları ve kıta içi çatışma endişeleri çerçevesinde Almanya'nın etkinliğinin azaltılması için yapılan antlaşma ve zirveler Avrupa'nın çözüme ulaştıramadığı konular olarak kalmış ve Avrupa kıtası güvenlik bağlamında NATO, başka bir ifade ile ABD boyunduruğundan kurtulamamıştır (Oswalt 2006).

Soğuk Savaş sonrası Avrupa'nın güvenliği

1947-1991 yılları arasında devam eden Soğuk Savaş, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ki kutuplu bir dünyaya son vermiştir. Avrupa Birliği Soğuk Savaş sonrasında refah seviyesi yüksek, güvenli ve özgür bir kıta için Avrupa Güvenlik Stratejisini (AGS) benimsemiştir. Savaş sonrası ortaya çıkan ekonomik, siyasi ve etnik çatışmalar, terör ve kitle imha silahlarının yayılması gibi sorunlar ilk olarak fark edilmeyen ancak bölgenin istikrarını etkileyen önemli konulardır (Ulriksen 2004). AGS bu tehditlerin sadece askeri olmadığını ve askeri güçle durdurulamayacağını savunur. Güvenliğe çok taraflı (*multilateral*) bir yaklaşımı esas alan Avrupa, Birleşmiş Milletler'in ve uluslararası hukuk kurallarının desteklediği bir yapıda devletlerin iş birliğini öngörür. AGS, Avrupa kıtasında birliğin genişleme politika ve süreçlerine paralel olarak güvenliğin uyumlaştırılarak komşu ülkeler ile ilişkilerde barış ve istikrarı sağlayacak güçlü bir coğrafya amaçlar (Quille 2004).

1991 yılında AT'nin birlikteliğinin daha da derinleştirilmesi amacıyla Fransa ve Almanya öncülüğünde hükümetler arası bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta alınan karar neticesinde 1992 yılında Maastricht Anlaşması imzalanarak Avrupa Birliği kurulmuştur (Pryce 1994). AB kendine özgü savunma ve güvenlik politikalarını geliştirmek ve dış politika ve savunma alanlarında iş birliği yapmak amacıyla Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) olarak adlandırılan bir yapı oluşturulmuştur. Bu yapının uygulamaya hazır hale gelmesine kadar BAB'ın varlığını sürdürmesi de karara bağlanmıştır. ODGP'nin savunma alanında politika üretirken NATO'ya üye ülkelerin sorumluluklarını da dikkate alarak NATO'nun politikalarına zıt bir politika üretmemesi de karara bağlanmıştır. Bu karar neticesinde AB'nin oluşturmuş olduğu yeni yapının da NATO'dan bağımsız olmayacağı AB'nin NATO gölgesinde kalacağı belirginleşmiştir.

NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkeler de BAB'a dahil edilmiş, bu sayede bu ülkeler Avrupa'nın güvenliğinde söz sahibi edilmişlerdir. BAB'a AB üyesi olmayan Türkiye, Norveç ve İzlanda'nın da katılmasıyla BAB'ın etki alanı genişletilmiştir. Ancak birliğin ihtiyaç halinde operasyonel olarak kullanması için BAB'ın bünyesinde bir konvansiyonel birliğin olmaması tekrar bir yapılanma gereği doğurmuştur. Bu konulara çözüm bulmak amacıyla bir araya gelen BAB üyeleri Petersberg Deklarasyonu'nu yayınlarak BAB'ın ihtiyaç duyması halinde insani yardım ve kurtarma, barışı koruma ve barışı tesis etme amaçlarıyla bir konvansiyonel ordu kurulmasını karara bağlamışlardır.

Soğuk Savaş sonrası NATO'nun nasıl bir dönüşüm geçireceğinin temelleri 1991 yılında "Yeni Stratejik Konsept" çerçevesinde Roma'da belirlenmiştir (Karaosmanoğlu 2012). NATO, AB'nin sorumluluk almaya hazır olduklarında Atlantik ve ötesi konumlarda dayanışmayı artırabilmek için BAB, AB ve AGİT ile iş birliği yapabileceğini belirtmiştir. Bu örgütlerin birbirinden ayrı değil birbirini tamamlar nitelikte olduğu konularına da ayrıca değinilmiştir. Bu sayede ABD, AB'nin bu girişimlerin de Avrupa-Atlantik bölgesindeki konumuna zarar vermemeye özen göstermiştir.

NATO, AB'den bağımsız hareket etmemek için AB'nin gelişimini destekliyor gibi görünse de yeni kurulan tüm örgütleri NATO şemsiyesi altında toplamak amacıyla 1994 Yılında Brüksel Zirvesi'ni düzenleyerek Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) başlığı ile Avrupa Birliği'nin askeri alanını kapsayan bir yönerge oluşturulmasına aracılık etmiştir. Zirvede AB'ye coğrafi olarak yakın bir konumda operasyon gerekliliği halinde, ABD'nin operasyona katılmaması durumunda müdahalenin NATO değil BAB kararıyla yapılacağı karara bağlanmıştır. Diğer taraftan bu durum, fiiliyatta BAB'ın kısıtlı sayıdaki askeri gücünden dolayı bağımsız operasyon yapamayacağı anlamına

gelmektedir. Bu nedenle NATO'nun Birleşik Karma Görev Gücü olarak adlandırılan askeri gücünün BAB operasyonları için kullanımına izin verilmiştir. Sonuç olarak Avrupa'nın NATO kararı olmaksızın bir operasyon yapamayacağı anlaşılmaktadır.

2000'li yıllarda Avrupa'nın güvenliği

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesine yöneldiği, Çin'in nükleer başlıklı füze test ettiği ve Rusya'nın Ukrayna ve Belarus üzerinden dünyaya karşı güç gösterisinde bulunduğu bir dönemde AB, kendi güvenlik ve savunma gücünü oluşturmak için yaklaşık iki yıllık bir çalışmanın ardından "Stratejik Pusula" adını verdiği belgenin ilk taslağını 15 Kasım 2021'de kamuoyu ile paylaştı. Bu askeri stratejik pusulanın amacı, bloğun savunma iş birliğine rehberlik edecek bir dizi öneri üzerinde anlaşmaya varmaktır.

Stratejik Pusula kriz yönetimi, mukavemet, kabiliyetlerin geliştirilmesi ve iş birliği olarak dört ana konuya odaklanmaktadır. Stratejik Pusula aynı zamanda kıtada yıllık savunma zirvelerinin gerçekleşmesini de öngörmektedir. İlk kez 2021 yılında *Koordineli Yıllık Savunma Değerlendirmesi* (CARD) adlı raporla ABD olmaksızın Avrupa kendi güvenlik ve savunması anlamında bütünleşmeye katkı sunacak adımları atmış oldu. CARD'a göre AB ülkelerinin altı alanda iş birliğine odaklanmaları gerekmektedir:

- Yaşlandığı için kara unsurlarının omurgası sayılan ana muharebe tanklarının modernizasyonu ve geliştirilmesi,
- Askerlerin korunması ve operasyonel etkinliğini iyileştirmek için kullandıkları malzemelerin iyileştirilmesi,
- Avrupa Devriye Sınıfı Yüzey Gemileri ile denizlerdeki varlık alanının artırılması,
- İnsansız hava araçlarına karşı kullanılacak sistemlerin geliştirilmesi,
- Uydu haberleşmesi gibi uzay varlıklarına erişim ve bunların korunması,
- Askerî açıdan hızlı hareket ve yer değiştirme kabiliyetinin artırılması.

Avrupa Birliği'nin her zaman ABD veya NATO tarafından savunma anlamında destek göremeyeceği gerçeği ile kapsamlı bir tehdit anlayışı üzerine inşa edilen OGSP çerçevesinde siber ve hibrit tehditlerden dezenformasyona kadar çok geniş bir alanda kapasite geliştirme ve ortaklık gündeme gelmektedir. Avrupa'nın kendi savunma ve güvenlik politikalarına yönelik özerk bir ordu kurulması fikrine Danimarka ve Hollanda karşı çıkmaktadır. Ancak AB Dış İlişkiler Konseyi, belgeye geniş bir desteğin olduğunu ve 1 Ocak 2022'de AB dönem başkanlığını Fransa'nın almasıyla birlikte sürecin hızlanabileceği, 2022

yılı Mart ayında ise belgenin son şeklini alıp uyumlaştırma sürecine başlanabileceğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak Avrupa 2000’li yılların başına kadar NATO ile ilişkilerde herhangi bir sorun veya anlaşmazlık yaşamasa da AB özerk güvenlik ve savunma konusunda birbirlerine olan güven problemleri, bölgesel tehditler ve ABD’nin Avrupa bölgesinde etkinliğini kaybetmeme arzusu AB’nin kurmuş olduğu örgütler ve yapmış olduğu zirvelerde bağımsız bir savunma kurulma kararı alınamaması NATO’yu daha da güçlendirmiş ve NATO’nun AB üzerindeki etkisini artırmıştır. Ancak AB, bağımsız bir güvenlik ve savunma politikasını gerçekleştiremese de bu konunun tartışılmaz ya da yapılamaz olduğu tabusunu yıkmıştır.

AUKUS

AUKUS’un temelleri 2007 yılında Japonya Başbakanı Abe Şinzo’nun girişimiyle Amerika, Avustralya ve Hindistan arasında başlatılan ve Asya-Pasifik bölgesine özgü Dörtlü Güvenlik Diyalogu (QUAD) olarak adlandırılan bir güvenlik mekanizması oluşturularak atıldı. QUAD, üye ülkelerin özelliklerinden anlaşılacağı üzere Asya-Pasifik bölgesinde stratejik konularda birlikte hareket etmeyi amaçlayan bir yapıya sahiptir. 2007 yılında başlatılan bu diyalog süreci 2017 yılına kadar aktif olarak hareket edemese de Donald Trump’ın Çin’e karşı sert politikalar izlemesi neticesinde daha kurumsal bir yapıya oturtulmuştur.

The Diplomat’ta yer alan habere göre QUAD üyelerinin 2017 yılı Kasım ayında yaptığı görüşmelerde Hint-Pasifik bölgesinin “özgür ve açık olması” temelinde bir uzlaşmaya varıldığı bildirilmiştir. 24 Eylül 2021 tarihinde QUAD üyeleri Hint-Pasifik bölgesindeki sorunların barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulmasına ve bölgede Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin geçerli olduğuna vurgu yapmışlardır. Ayrıca liderler, üye ülkeler arasında ekonomik ve teknolojik iş birliğine de önem vermektedirler.

Barack Obama’nın başkanlığı döneminden daha önce, Bill Clinton ve George W. Bush’un yönetimleri zamanlarında Guam ve Japonya’ya deniz ve hava silah sistemleri konuşlandırılmış, aynı zamanda Changi Deniz Üssü’nde bir uçak gemisi tesisi inşa edilmişti. Dünyanın diğer bölgeleri Amerika için önemli olmaya devam etse de ABD’nin bölgedeki diplomasisine ve ticaretine odaklanan Doğu Asya ABD stratejisi için bir “pivot” olmaya devam etmiştir. Çin’in büyük bir güç olarak ortaya çıkması Obama’nın başkanlığının da önemli bir konusuydu. Hillary Clinton’ın dış politikada *Amerika’nın Pasifik Yüzyılı*’nı yazmasıyla birlikte “Pivot to Asia” olarak bilinen Amerikan askeri ve diplomatik “yeniden dengeleme”si popüler hale gelmiştir. Ancak Donald Trump, Obama yönetiminin Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ve diğer Asya ülkeleri ile başlattığı yakın ilişki

arayışını 2017’de Trans-Pasifik Ortaklığı’ndan ABD imzasını geri çekerek sonuçsuz bırakmıştır.

15 Haziran 2021 NATO zirvesinde ABD Başkanı Joe Biden eski başkan Donald Trump’ın aksine Avrupa’nın ABD çıkarları için önemli olduğunu, NATO Anlaşması’nın beşinci maddesinde NATO üyesi herhangi bir ülkeye saldırının, tüm NATO üyesi ülkelere yapılmış sayılacağını, bu doğrultta ortak savunmayı “kutsal bir yükümlülük” olarak gördüğünü söylerken, 15 Eylül 2021 tarihinde Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD ’nin katılımı ile ilan edilen üçlü bir güvenlik anlaşması (AUKUS) imzalanmıştır. Anlaşma ile birlikte ABD ve Birleşik Krallık, Avustralya’ya nükleer enerjili denizaltılar geliştirmeye yardım etmeyi ve Pasifik’te Batı’nın askeri varlığına katkı sunmayı amaçlamaktadır. ABD nükleer denizaltı ve savaş gemisi teknolojisini 1950 yılında sadece İngiltere ile paylaşmıştır. Bugün ise Rusya, Hindistan, Çin, Fransa, İngiltere ve ABD bu tip denizaltıları kullanmaktadır. Ancak AUKUS “Geliştirilmiş Üçlü Stratejik Ortaklık Anlaşması”, sadece nükleer denizaltı üretimi ötesinde yapay zekâ teknolojileri, siber teknolojisi, kuantum teknolojisi ve uzun menzilli vuruş kabiliyetleri alanlarında bir anlaşmadır.

Almanya 2019-2022 arasında yürüttüğü Avrupa Birliği dönem başkanlığını 2022 Ocak ayında Fransa’ya devredecektir. Fransa’nın hem Avusturya ile yapmış olduğu anlaşmanın bozulması hem de AUKUS anlaşmasına dahil edilmemesi Fransız muhalefetinin “NATO’nun askeri kanadından çıkılması” tartışmalarını başlatmasına neden olmuştur. Fakat uluslararası arenadan izole olma fikri daha ciddi bir endişe yarattığı için bu teklif karşılık bulmamıştır. Fransa bu konuyu bireysellikten çıkarıp daha rasyonel hareket etme fikriyle tüm Avrupa’yı dahil ederek “AB’nin stratejik özerkliği” konulu bir zirve düzenlemeyi ve bu kapsamda “AB’nin ABD’ye bağımlılığını” tartışmayı planlamaktadır. Bu özerklik kapsamında “Avrupa ilk giriş gücü olarak AB ordusu” projesinin üye devletlere sunulması, 2025 yılına kadar AB bünyesinde, hızlı operasyonel kapasitesi olan "kara, hava ve deniz güçlerinden oluşan 5 bin askerlik bir AB askeri gücü" oluşturulması önerisinin Mart ayında yapılacak liderler zirvesinde onaylanarak yürürlüğe girmesi hedefleniyor.

AB ülkelerinin Soğuk Savaş dönemlerinde yaşadığı “Amerika, Paris için New York’u feda eder mi?” düşüncesiyle ifade edilen Fransız şüpheliği AUKUS anlaşması ile açık bir şekilde dile getirilmiştir. Bu konuya mesafeli olan Alman bürokratlar ise AB çapında bir konsensüs sağlanması halinde destek vereceklerini ifade etmişlerdir.

Avrupa'nın güvenlik ve savunma alanındaki 3 temel sorunu

Avrupa'nın kendi güvenliğini kendi sağlaması konusunda geçirdiği süreç kolay ve sorunsuz olmamıştır. Kıta ülkeleri bu konuda temel olarak iki görüşü benimsemiştir. Bu görüşler, yukarıda da değinildiği üzere "Atlantikçi" ve "Avrupacı" olarak iki gruba ayrılmaktadır (Howorth 2000). Atlantikçi görüşü savunan ülkelerin başında İngiltere gelmekte olup Hollanda, Danimarka, İtalya, İrlanda, Avusturya ve Portekiz bu konuda İngilizlerin ana destekçileri olmuştur. Atlantikçi savunma politikasını savunan ülkeler NATO'nun güçlendirilmesini, aynı zamanda AGSP'nin de yapılandırılmaya devam ettirilmesini ve Amerika'nın bu yapılanmada etkin rol oynamasını savunmuştur. Avrupacı görüşün temel savunucusu ise Fransa olup Lüksemburg ve Belçika Fransa'nın ana destekçileri olmuştur. Avrupacı görüşü savunan ülkeler Avrupa'nın daha güçlü ve bütünleşmiş bir yapıya kavuşması için kıta ülkelerinin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirerek NATO'ya olan bağımlılığın sona erdirilmesini savunmaktadırlar. Bu yaklaşım farklılıkları ortak güvenlik ve savunma konusunda Avrupa'nın bütünleşmesini engelleyen en büyük faktördür.

İkinci olarak, ODGP bünyesinde olan devletlerin Avrupa güvenlik ve savunma ihtiyacının karşılanması için ayrılan bütçelerin yetersizliğidir Bu yetersizlik, NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg'in açıkladığı 2020 Yıllık Raporu'nda gündeme gelmiştir. Buna göre, NATO'ya üye 30 ülke arasında en fazla savunma harcaması yaklaşık 785 milyar dolar ile ABD tarafından yapılmaktadır. Diğer üyelerin toplam savunma harcaması ise 322 milyar dolar seviyesinde kalmaktadır. Bunların bir sonucu olarak ortak güvenlik ve savunma konusunda kıta ülkeleri ile yalnız kalmak isteyen Avrupa'nın bütçe konusunda daha gerçekçi davranarak somut adımlar atması gerekmektedir.

Üçüncü olarak, AB'nin üye sayısını genişletmek için yaptığı çalışmalar birliğin gücünü artırsa da karar alma mekanizmalarını yavaşlatmaktadır. Her ne kadar Lizbon anlaşması ile nitelikli oy sistemi kabul edilse de üye ülkelerin güvenlik konusunda atacakları adımlarda üye sayısının fazla olmasının bürokratik engeller yaratacağı düşünülebilir.

Sonuç

Avrupa, Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD ve NATO'dan kopmadan savunma ve güvenlik konularında özerk bir sistem geliştirebilmek için zirveler ve çeşitli anlaşmalar yapmış, bu ekseninde politikalar izlemiştir. Ancak AB savunma ve güvenlik alanında yürüttüğü politikalarla özerk bir güce sahip olamamış hatta bu politikalar AB'yi NATO'ya daha bağımlı hale getirmiştir. Diğer taraftan bu makalede bahsi geçen AB'nin kendi güvenliğini kendisinin sağlamasına yönelik

çalışmalar AB'nin özerk güvenlik politikaları geliştirmesi açısından oldukça önemli dönüm noktaları olmuştur.

1998 yılında Fransa ve İngiltere öncülüğünde ortaya çıkan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, AB'nin otonom bir güvenlik politikası oluşturması için ODGP'nin bir tamamlayıcısı olarak AB'nin özerk askeri birliklerinden oluşan operasyonel bir kapasite sağlamıştır. Bu olgunlaşma süreci uzun sürse de AB'ye küresel bir güç olma yolunda ciddi katkılar sağlamıştır.

AGSP'nin kabul edilmesinden sonra ortaya çıkan Kosova Krizinde AB askeri yaptırım yerine ekonomik yaptırımlar yapmayı tercih etmiştir. Ancak bu yaptırımlar krizin büyümesini durduramayp NATO'nun askeri müdahalesi ile son bulmuştur. Avrupa ülkelerinin ulusal çıkarları, birliğin kolektif olarak hareket etmesini engellemiştir. Avrupa askeri olarak ABD'nin gerisinde olduğunun farkına varmıştır. Bu farkındalık ise AGSP'yi başarıya ulaştırabilmek ve AB'nin güvenliği için NATO'suz olunamayacağını göstermiştir.

2000'li yıllarda ABD'nin güvenlik önceliğini kaybeden Avrupa bölgesi için daha fazla kaynak ayırmak istemeyişi bölgenin kontrolünü AB'ye bırakmasıyla sonuçlanmıştır. AB 2002 Kopenhag Zirvesinde alınan karar ile NATO'nun askeri kapasitesinin Afganistan ve Irak'ta kullanılmasına onay vermiştir. AB üyesi ülkeler, Afganistan'a yönelik operasyonda ABD ile aynı düşünceye sahiplerdi. Ancak Irak'ın işgali konusunda AB'nin en güçlü iki ülkesi Almanya ve Fransa işgale taraf olmadıklarını ifade ettiler. Buna karşın diğer AB ülkelerinin destek vermesi hem birlik içinde tekrar iki kutuplu bir oluşum ortaya çıkarıp ODGP politikalarına zarar verirken hem de transatlantik ilişkilerini zora sokmuştur. Avrupa'nın kendi bölgesinde ve yakın coğrafyalarda yaptığı operasyonlarda NATO kaynaklarını kullanması küresel çapta bir güç olamayacağı gibi bölgesel çapta da NATO'suz Avrupa'nın sürdürülebilir olmadığını ortaya koymuştur.

1966 yılında NATO'nun askeri kanadından ayrılan ve ABD'nin Avrupa'da etkin olmasını istemeyen Fransa'nın Kongo'da, Tervuren'de ve Irak'ta ABD'ye muhalif olması ABD'nin Fransa'ya her zaman şüpheli yaklaşmasına sebep olmuştur. 2004 yılında Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın ilk olarak AB'ye doğal olarak da NATO'ya üyeliği ve 2009 yılında Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına tekrar dönüşü ABD ile arasındaki buzları eritmiş, diğer ülkelerin katılımıyla birlikte de NATO daha da güç kazanmıştır.

ABD Afganistan işgalinden sonra tek başına aldığı kararlar 11 Eylül 2021 tarihinde AB'yi yalnız bırakıp bölgeden çekilmiştir. Bu durumun bir benzerini AUKUS'ta da görmek mümkündür. AUKUS oluşumu her ne kadar Joe Biden'ın açıklamalarında NATO'ya vereceği desteği ifade etse de AUKUS, Avrupa

ülkeleri dışında NATO'nun yerini alacak bir savuma ittifakına dönüşebilir. Çünkü NATO'nun en güçlü iki ordusu ve ekonomik olarak en büyük destekçisi olan İngiltere ve ABD'nin farklı bir örgüte angaje olması bu ülkelerin Avrupa'nın güvenliği konusundaki desteklerini sorgulanır hale getirecektir.

AUKUS anlaşmasında Avrupa'nın dışlanması Fransa Dışişleri Bakanı'nun Birleşmiş Milletler 75. Genel Kurulu'nda ifade ettiği gibi "müttefikler arasındaki güven problemi"dir. AUKUS anlaşması, küresel güvenlik yapılanmasının Batı Atlantik'ten Anglo-Sakson ittifakına dönüşmeye başladığını göstermektedir. AUKUS'un "Çin'i çevreleme politikası" olarak ortaya çıkması durumunda müttefik sayısını artırması gündeme gelebilir. Bu durum Şanghay İşbirliği Örgütü'nün de müttefikleri arasındaki iş birliğini sıkılaştırması, başka bir ifade ile Rusya'nın Çin'in yanında olması anlamına gelmektedir. AB ile Rusya arasında enerji ve ticaret konularındaki karşılıklı bağımlılık olası bir çatışma durumunda ABD ile AB'nin arasını açma potansiyeline sahiptir.

AB'nin özerk bir savunma ve güvenlik oluşturma konusundaki olumsuz deneyimleri, Stratejik Pusula'nın da diğer anlaşmalar gibi kağıt üzerinde kalma ihtimalinin yüksek olduğunu düşündürmektedir. ABD farklı bölgelerdeki QUAD, FIVE EYES ve AUKUS gibi anlaşmalar ile müttefiklerini artırmıştır. Asya'da bu birliklere destek olarak Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Yeni Zelanda'nın da dahil edilebilir olma ihtimali dış politikada ABD tarafından aktif bir politika izlendiğini ortaya koymaktadır. AUKUS'un dünyaya duyurulmasından hemen sonra Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütüne İran'ı dahil etmesi ABD'ye karşı bir misilleme olarak kabul edilmelidir.

Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma alanında Avrupacılık fikir akımı çerçevesinde özerk bir sahip olma fikri, NATO, ŞİÖ ve AUKUS gibi değişen müttefiklik güç dengeleriyle birlikte uluslararası tehditlerin arttığı bir dönemde sorgulanır bir hal almıştır. Uluslararası sorunlar kapsamlı ve çok taraflı bakış açısı gerektirmektedir. AUKUS'un NATO, ABD ve AB arasında ortaya çıkardığı problemler göz önüne alındığında Avrupa'nın savunması ve güvenliği yönünde NATO ile ilişkilerde mevcut sorunların giderilmeye çalışılarak iş birliğinin artırılması için çaba harcamak her iki örgüt için de fayda sağlama potansiyeline sahiptir.

Kaynakça

AB savunma gücü için ilk adım, Erişim 18.11.2021, <https://tr.euronews.com/2021/11/17/ab-savunma-gucu-icin-ilk-ad-m-stratejik-pusula-n-n-ilk-taslak-metni-uzerinde-anlasma-sagla>

- ABD'den stratejik özerklik için kolları sıvayan AB, Stratejik Pusula çalışmalarını başlattı, Erişim 20.11.2021, <https://tr.sputniknews.com/20201120/abdden-stratejik-ozerklik-icin-kollari-sivayan-ab-stratejik-pusula-calismalarini-baslatti-1043263919.html>
- Açıkmeşe, Akgül, Dizdaroğlu, Sinem ve Cihan. 2014. "NATO-AB İlişkilerinde İşbirliği ve Çatışma Dinamikleri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40 (Kış), s. 131-163.
- Adler, Emanuel. 1998. "Seeds of Peaceful Change: The OSCE Security Community-Building Model", Emanuel Adler and Michael Barnett (eds.), *Security Communities*, Cambridge, Cambridge University Press.
- AUKUS güvenlik Ortaklığı Anlaşması, Erişim 22.09.2021. <https://www.uhahaberajansi.com/5- soru-aucus-guvenlik-ortakligi-anlasmasi/>
- Bloed A, Wessel RA, (ed.). 1994. *The Changing Functions of the Western European Union (WEU): Introduction and Basic Documents*. Martinus Nijhoff.
- Briksel Zirvesi, Son Tebliğ, Erişim 07.09.2021. <https://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-063e.htm>
- Cebeci, M. 2015. "NATO, AB VE TÜRKİYE: OGSP AÇMAZI". *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi* 20: 95-120
- De Gaulle and NATO, Erişim 10. 09.2021. <https://www.nytimes.com/1964/05/06/archives/de-gaulle-and-nato.html>
- Erhan, Çağrı. 1996. "Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 51 (1), 259-273.
- Field, Heather. 1998. *Australian Journal of International Affairs*; Canberra 52 (2), (Jul), 212-213.
- Fransa Denizaltı öfkesi geçince ne yapacak, Erişim 22.09.2021. <https://www.amerikaninsesi.com/a/fransa-denizalt%C4%B1-ofkesi-gecince-ne-yapacak-/6236421.html>
- Fransa'dan, Avustralya'nın Fransız denizaltı satın alımlarının iptal edilmesine tepki, Erişim 01.10.2021. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransadan-avustralyanin-fransiz-denizalti-satin-alimlarini-iptal-etmesine-ihanet-tepkisi/2366209>
- Howorth, Jolyon. 2000. "European Integration and Defence: The Ultimate Challenge?"; *Chaillot Paper* 43; Institute for Security Studies Western European Union., 44.
- Joint Statement from Quad Leaders. Erişim 25.09.2021. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/24/joint-statement-from-quad-leaders/>
- Karaosmanoğlu, Ali L. 2014. "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 40 (Kış), s. 3-38.
- NATO Zirvesi Sonuç Bildirisi, Erişim 16.06.2021. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57471476>
- NATO Ülkeleri Savunma Harcamaları 2020, Erişim 16.10.2021. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/nato-ulkelerinin-savunma-harcamalari-2020de-1-1-trilyon-dolara-ulasti/2177891>

Oswald, Franz. 2003. *Europe and the United States: the Emerging Security Partnership*, Westport, Praeger, s. 90-92.

© 2021. This work is licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).